

Ministrul român de externe Victor Antonescu și consolidarea relațiilor dintre România și Polonia (1936-1937)

Adrian Vițalaru*

Abstract

Succeeding Nicolae Titulescu as head of the Ministry of Foreign Affairs, Victor Antonescu had to manage a complex diplomatic legacy. At the initiative of King Carol II, Antonescu sought to restore confidence in relations with Poland and to contribute to the consolidation of ties between the two neighboring and allied states. In this context were his visit to Warsaw in November 1936, as well as the high-level visits, particularly that of King Carol II to Poland, that took place in 1937.

Keywords: Victor Antonescu, Romania, Poland, diplomacy, interwar period

Introducere

Victor Antonescu a fost un longeviv om politic, cu studii juridice și expertiză în domeniul finanțelor, care, în cariera sa publică a cochetat, o vreme, și cu diplomația. Criticat de unii contemporani pentru presupusul său servilism față de liderul Partidului Național Liberal, Ion I. C. Brătianu, și față de regele Carol al II-lea, Antonescu a urmărit, cu abilitate, să se mențină la „suprafața strălucitoare” a vieții politice din România. Poate cel mai controversat și mediatizat moment al carierei sale politice, care a proiectat o anumită umbră și asupra posterității sale, a fost preluarea portofoliului Externelor după îndepărtarea din guvern a lui Nicolae Titulescu, la 29 august 1936.

Schimbarea de la conducerea diplomației românești a fost percepută diferit în istoriografie. Spre exemplu, istoricul Gerhard L. Weinberg observa: „Chiar dacă succesorul său, Victor Antonescu, a pledat pentru loialitatea față de Franța și Mica Antantă, nu există nici un dubiu, că atât simbolic, cât și politic România abandonase o potecă bine bătătorită, cu toate că nu hotărâse ferm drumul pe care urma s-o apuce”¹. Pe un ton oarecum asemănător, Rebecca Haynes susținea că: „Chiar dacă nu a fost o orientare oficială, în timpul mandatului lui Victor Antonescu, România a adoptat o politică de neutralitate față de Marile Puteri, restrângându-și obligațiile de politică externă”². În schimb, Florin Constantiniu opina că: „Plecarea lui Titulescu de la Palatul Sturdza nu a însemnat o reorientare a politicii externe românești, ci doar o deplasare de accente, determinată de noua

*Conf. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, avitalaru@yahoo.com.

¹ Gerhard L. Weinberg, *The Foreign Policy of Hitler's Germany: Diplomatic Revolution in Europe, 1933-1936*, Chicago, University of Chicago Press, 1970, p. 323.

² Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, Polirom, 2003, p. 25.

configurație geostrategică de pe continent”³. Printre noile „accente” ale diplomației românești în mandatul lui Victor Antonescu putem plasa și consolidarea relației cu Polonia, afectată în ultimii ani ai mandatului lui Nicolae Titulescu. Prin urmare, obiectivul demersului nostru este să analizăm coordonatele asumate de diplomația românească, condusă de Victor Antonescu și aflată sub directa supraveghere a regelui Carol al II-lea, în redimensionarea relațiilor cu Polonia, aliată a României din anul 1921.

De la cariera juridică la membru al guvernului

La 29 august 1936, scena politică din România, dar și mediile politice internaționale, au fost marcate de vestea înlocuirii lui Nicolae Titulescu din funcția de ministru de Externe, ca urmare a remanierii cabinetului de la București. Cel care i-a luat locul la conducerea diplomației românești, Victor Antonescu, a devenit, peste noapte, o „vedetă mediatică”. Jurnaliști și oameni politici, diplomați și simpli observatori ai fenomenului politic se interesau despre cariera noului ministru al Afacerilor Străine și se întrebau ce impact ar putea avea asupra diplomației românești demiterea lui Nicolae Titulescu, om politic cu vaste relațiile în cele mai selecte sfere politice internaționale.

Un astfel de exemplu îl oferă articolul publicat de Beno Brănișteanu în ziarul „Dimineața”. Jurnalistul observa: „Nu încap deci îndoială că plecarea d-sale (N. Titulescu – n.n. A.V.) din fruntea afacerilor noastre străine, va da loc la tot felul de comentarii și la tot felul de interpretări. În aceste împrejurări e bine că succesorul său este d. Victor Antonescu, al cărui nume are un bun răsunet la aliații noștri, în special la Paris, unde a fost ministrul României în momente dintre cele mai fericite, în momente de acelea când se cimentează prietenii și se încearcă temeinic caracterele. Cele mai grave aprehensiuni ce ar putea trezi plecarea d-lui Titulescu din guvern, vor putea fi astfel calmate, numirea d-lui Victor Antonescu ca succesor al său însemnând că în conformitate cu cuvântul Suveranului, politica României rămâne pe aceeași linie, pe care d. Titulescu a dus-o cu atâta strălucire și fără îndoială va avea ocazie s-o mai ducă”⁴. Astfel de nuanțe apăreau și în presa internațională, în care se constata, cu surprindere, „debarcarea” lui N. Titulescu, dar se privea cu încredere spre succesorul său. De exemplu, în ziarul francez „La Republique” era notat: „Atât d. Tătărescu cât și noul ministru de externe, d. Victor Antonescu, au afirmat că orientarea diplomației române n-ar putea fi modificată. De altfel, d. Victor Antonescu, fidel vechii tradiții liberale, este un prieten al Miciei Înțelegeri, al Franței și al Societății Națiunilor”⁵.

Chiar dacă nu se ridică la anvergura ilustrului său predecesor, Victor Antonescu avea o carieră politică îndelungată, în care a deținut funcții importante. Născut la 3 septembrie 1871 la Antonești (Teleorman), el a urmat studiile primare și secundare în România, după care a urmat studiile universitare și a susținut teza

³ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a, București, Univers Enciclopedic Gold, 2011, p. 349.

⁴ B. Brănișteanu, *Noul guvern*, în „Dimineața”, marți, 1 septembrie 1936, p. 1.

⁵ „Dimineața”, miercuri, 2 septembrie 1936, p. 12.

de doctorat la Facultatea de Drept din Paris⁶. În perioada studiilor doctorale, Antonescu a urmat și cursurile Școlii de Științe Politice din Paris, așa cum procedau și alți studenți români din capitala Franței⁷. După întoarcerea în țară, Victor Antonescu a fost numit supleant la Tribunalul Ilfov, iar apoi a fost procuror al aceluiași tribunal. Numai că în 1897, el a decis să părăsească magistratura și să se înscrie în barou asumându-și o carieră în avocatură⁸. În paralele, Antonescu cochetează și cu spațiul academic, fiind numit, tot în 1897, suplinitor la catedra de drept civil a profesorului Gh. Mârzescu, care era ministru al Instrucțiunii publice⁹.

V. Antonescu a fost membru al Partidului Național Liberal, devenind, în 1901, deputat de Teleorman¹⁰. Începuturile carierei politice au fost influențate de căsătoria sa cu Eliza Corbescu¹¹, fiica unui important lider liberal, Gheorghe Matei Corbescu¹². În 1907, ambițiosul Victor Antonescu devine director la Banca Națională, funcție pe care a deținut-o până în anul 1913. În anul 1914 a făcut pasul spre portofoliul ministerial, fiind mai întâi ministru de Justiție (3 ianuarie 1914-11 decembrie 1916), iar apoi, pentru o scurtă perioadă, ocupând portofoliul Finanțelor (11 decembrie 1916 - 10 iulie 1917)¹³.

Antonescu a cochetat vreme de câțiva ani și cu diplomația. A fost ministru plenipotențiar în Franța în trei perioade (1917-1918, 1918-1919, 1922-1924)¹⁴, timp în care și-a creat relații în sfera politică franceză, precum și în cercurile financiare din Paris¹⁵.

„Financiar prin vocație”, așa cum îl prezentau unii contemporani, Victor Antonescu a fost interesat de finanțe și economie, însă nu a reușit să obțină un minister economic în anii '20, atât timp cât acest domeniu era sub influența lui Vintilă Brătianu. Cu toate acestea, liberalii au folosit expertiza lui Antonescu în

⁶ Victor Antonesco, *Banque de l'Empire d'Allemagne. Organisation et fonctionnement, comparaison avec la Banque de France*, thèse de doctorat, Paris, Imprimerie de la Faculté de Médecine, 1895.

⁷ Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007, p. 29.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Anuarul Universității din București. Anul școlar 1896-1897*, București, Stabilimentul Grafic I.V. Socecu, 1897, p. 14.

¹⁰ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 29.

¹¹ Flori-Lăcrămioara Doroftei (Pușcașu), *Victor Antonescu în viața politică și economică a României*, teza de doctorat, Târgoviște, 2013, p. 26. Căsătoria a avut loc în toamna anului 1897 (*Starea civilă. Declarații de căsătorie*, în „Adevărul”, miercuri, 1 octombrie 1897, p. 5).

¹² Corbescu a fost o perioadă directorul ziarului „L'Independence Roumaine” (Ovidiu Buruiană, *Liberalii. Structuri și sociabilități politice în România interbelică*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 380).

¹³ Ion Mamina, Ion Scurtu, *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, București, Editura Silex, 1996, p. 9. El a fost înlocuit la ministerul de Finanțe de Nicolae Titulescu. Despre activitate sa ca ministru de Finanțe, vezi și Flori-Lăcrămioara Doroftei (Pușcașu), *Victor Antonescu – ministru de Finanțe (1916-1917, 1935-1936)*, în *România în istoria Europei*, vol. 1, coordonatori Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013, p. 313-320.

¹⁴ Vezi detalii în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare - AMAE), fond Problema 77/Dosare personale, A – 36, Victor Antonescu, vol. 1 – 2, *passim*.

¹⁵ Elinor Danusia Popescu, *Consulii României în careul marilor puteri vest-europene (1919-1939)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2025, p. 149-161.

domeniul financiar. El a fost implicat în procesul de stabilizare al leului, făcând parte, în 1928, din echipa de negociatori români¹⁶.

După mai bine de un deceniu și jumătate de la precedentă experiență guvernamentală, Victor Antonescu a ocupat funcția de ministru de Justiție în guvernul condus de I. G. Duca (14 noiembrie – 29 decembrie 1933). După asasinarea liderului liberal, se pare că Antonescu a refuzat să intre în competiția pentru conducerea guvernului, fapt apreciat de către Gheorghe Tătărescu¹⁷. În acest cadru, el și-a menținut portofoliul Justiției în guvernele conduse de Gh. Tătărescu până la 1 februarie 1935, când a devenit ministru de Finanțe (1 februarie 1935-august 1936)¹⁸. Prin urmare, Victor Antonescu era membru al executivului atunci când a fost numit titular al portofoliului Afacerilor Străine, în locul lui Nicolae Titulescu.

Titular la Palatul Sturdza

Experiența sa în diplomatie, legăturile pe care le avea în Franța, relația cu Gheorghe Tătărescu și obediența față de suveran au jucat un rol important atunci când regele și șeful guvernului i-au oferit dificila misiune de a prelua conducerea Ministerului Afacerilor Străine¹⁹. Antonescu se număra printre membrii importanți ai executivului, fiind unul dintre contestatarii din interiorul cabinetului de la București ai politicii promovate de Titulescu²⁰.

Din documentele diplomatice străine, dar și din surse românești, aflăm că varianta preluării portofoliului Ministerului Afacerilor Străine de către V. Antonescu nu a fost o soluție apărută în august 1936, ci mai devreme. În iulie, atunci când Titulescu și-a înaintat demisia, ministrul plenipotențiar al Italiei în România, Ugo Sola, îl informa pe ministrul italian de Externe, Galeazzo Ciano, că succesorul lui Titulescu putea fi „ministrul de Finanțe Antonescu”²¹. Aceleași informații apar și în jurnalul lui Armand Călinescu, în dreptul zilei de 24 iulie, după o întâlnire cu ministrul liberal: „Îmi spune că o parte din miniștri, în frunte cu Tătărescu și Franasovici, au vrut să debarce pe Titulescu fiindcă erau convinși că acesta a venit să-i răstoarne de la guvern. I-a propus lui Antonescu să ia Ministerul de Externe. Antonescu a răspuns că primește numai în cazul când presupunerile asupra intențiilor lui Titulescu ar fi exacte. S-a convins, însă, că nu era adevărat, și atunci a refuzat Externele și a mijlocit împăcarea”²². Așadar, Victor Antonescu a

¹⁶ Vezi Adrian Vițalaru, *Nicolae Petrescu-Comnen – diplomat*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 207-213.

¹⁷ Ovidiu Buruiană, *op. cit.*, p. 380.

¹⁸ Ion Mamina, Ion Scurtu, *op. cit.*, p. 104-115.

¹⁹ Victor Antonescu era printre cei mai în vârstă membri ai celui de-al treilea guvern aflat sub președinția lui Gheorghe Tătărescu. El era mai tânăr decât Constantin Angelescu (n. 1869) și de aceeași vârstă cu Ion Costinescu. Mai mult decât atât, Antonescu a fost cel mai în vârstă ministru al Afacerilor Străine din perioada interbelică (avea 65 de ani când a preluat conducerea ministerului).

²⁰ După publicarea declarației de susținere a lui Titulescu, V. Antonescu îi spunea lui Ugo Sola că poziția în guvern a lui Titulescu era foarte fragilă (*I Documenti Diplomatici Italiani*, Ottava Serie, vol. IV, Istituto poligrafico e zecca dello stato, Libreria dello stato, ROMA, MCMXCIII, p. 661).

²¹ *Ibidem*, p. 562.

²² Armand Călinescu, *Însemnări politice, 1916-1939*, București, Humanitas, 1990, p. 310-311.

fost implicat în mașinațiunile politice, conduse de rege, și soldate cu îndepărtarea lui N. Titulescu de la Externe. După cum rezultă din informațiile prezentate anterior, propunerea privind preluarea Ministerului Afacerilor Străine a fost făcută de Tătărescu și aprobată de rege²³. Acceptând însă acest post, într-un moment complicat pentru regele Carol al II-lea și Gh. Tătărescu, el a ales să cimenteze relația cu cei doi și să-și asigure, în continuare, prezența în guvern. Prin această mutare, regele Carol al II-lea își consolida controlul asupra politicii externe românești, având în persoana lui Victor Antonescu un colaborator harnic și supus voinței regale²⁴.

Înlocuirea lui Titulescu părea să fie însă sfârșitul unei ere în politica externă românească. Aceste speculații erau alimentate de conținutul unor articole apărute în presă, dar și de interviurile date de fostul ministru de Externe²⁵. De aceea, factorii politici din România au încercat să atenueze valul de îngrijorare, care putea afecta serios credibilitatea României în plan internațional.

La ceremonia de depunere a jurământului de către membrii noului cabinet, Gheorghe Tătărescu a indicat câteva direcții ale politicii externe a României: „Legături tot mai strânse, tot mai active cu aliații noștri din Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică, cu Polonia, cu Marea Britanie și mai ales cu Franța, de care ne leagă indisolubil toate interesele și toate idealurile poporului nostru; raporturi de prietenie cu toate statele, cu Republica sovietelor și cu toți vecinii noștri, acestea rămân țelurile permanente ale acțiunii noastre externe. Întărirea alianțelor existente, colaborarea activă la întărirea Societății Națiunilor, colaborarea activă la toate inițiativele pentru organizarea frontului unic și indivizibil al păcii și al securității colective, iată temeiurile imuabile ale politicii noastre externe”²⁶. Direcțiile prezentate de Tătărescu au fost nuanțate de Victor Antonescu, în cadrul unei conferințe de presă organizată în ziua de 3 septembrie 1936. Noul ministru de Externe declara următoarele: „Politica externă a României rămâne aceea care a fost urmată până în prezent. Această politică este rezultatul alianțelor cărora datorăm biruința în războiul mondial și care ne-au dus la realizarea unității noastre naționale, în cadrul frontierelor noastre naturale”²⁷. Ministrul a pus accent pe relațiile cu Franța și Marea Britanie, pe strângerea legăturilor cu statele Micii Înțelegeri și Antantei Balcanice, precum și pe dezvoltarea relațiilor cu Polonia²⁸.

²³ *Ibidem*, p. 311. Este și presupunerea editorului însemnărilor, Al. Gh. Savu.

²⁴ Stelian Neagoe îl portretiza astfel pe V. Antonescu: „Un bun specialist, util dar și docil pentru regele Carol al II-lea și pentru premierul Gh. Tătărescu. A acceptat să fie folosit în diversiunea care a dus la debarcarea de la Ministerul Afacerilor Străine a europenistului Nicolae Titulescu, căruia i-a succedat la conducerea diplomației românești. Adaptabilitatea la toate oportunitățile și cumințenia omului fricos i-au facilitat propulsarea spre o carieră guvernamentală pe cât de spectaculoasă, pe atât de surprinzătoare” (Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 29).

²⁵ Despre atitudinea presei internaționale față de demiterea lui Titulescu vezi: N. Dascălu, *Demiterea lui N. Titulescu și presa internațională*, în *Titulescu și strategia păcii*, coordonator Gh. Buzatu, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 304-326.

²⁶ „Dimineața”, luni, 31 august 1936, p. 11.

²⁷ „Dimineața”, vineri, 4 septembrie 1936, p. 8.

²⁸ „Dimineața”, vineri, 4 septembrie 1936, p. 8.

Într-o convorbire cu omologului său francez, Yvon Delbos, din septembrie 1936, V. Antonescu a ținut să remarce faptul că: „Politica noastră este mai discretă decât altădată; dar ea este de asemeni mult mai precaută. Principiile fundamentale rămân aceleași, dar metodele s-au schimbat; mai ales față de Polonia și de Italia guvernul român, cum am menționat, dorește intens o apropiere [...]”²⁹. Pe aceeași linie discursivă s-a situat ministrul român de Externe și în cadrul convorbirii avute la Geneva cu Maxim Litvinov. Antonescu a ținut să sublinieze că „în mod practic, o politică fiind și o chestiune de temperament, voi sta față de Soviete pe linia politicii trasată de Titulescu, dar că în general voi face o politică mai potrivită intereselor apropiate ale României acolo unde acele interese au suferit, aducând, în lipsa unui temperament strălucit ca al d-nului Titulescu, o grijă deosebită a relațiilor noastre cu Polonia, Italia și Iugoslavia, cultivând bineînțeles cu aceeași statornică grijă, relațiunile noastre cu Franța, cu Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, care rămân la baza politicii noastre externe”³⁰.

Apropierea de Italia și de Polonia erau două dintre obiectivele diplomației românești în perioada de după îndepărtarea lui Titulescu, de vreme ce politica dusă de fostul ministru de externe afectase relațiile cu Roma și Varșovia. Totodată, accentele nu mai cădeau, atât de evident ca în anii anteriori, pe rolul României în cadrul Ligii Națiunilor și pe dimensiunea securității colective.

În acest cadru este explicabil faptul că printre primii diplomați străini cu care Victor Antonescu s-a întâlnit după preluarea portofoliului externelor a fost ministrul plenipotențiar al Italiei, Ugo Sola (31 august), și reprezentatul diplomatic al Poloniei la București. Diplomatul italian raporta că Antonescu era „un om onest și foarte sincer în exprimarea gândurilor sale”, care i-a declarat că dorește îndepărtarea atmosferei tensionate ce domnea în relațiile româno-italiene³¹. Chiar a doua zi, la 1 septembrie 1936, Antonescu i-a trimis o telegramă omologului său italian, Galeazzo Ciano, în care sublinia dorința factorilor de decizie români de a „întări și dezvolta relațiile de prietenie dintre cele două țări”³². Aceeași tonalitate conciliantă a avut-o Antonescu și față de polonezi, în vreme ce, la prima sa întâlnire cu ministrul plenipotențiar englez, Sir Reginald Hoare, desfășurată la 3 septembrie, Victor Antonescu a subliniat faptul că înlocuirea lui Titulescu nu însemna schimbarea orientării politicii externe a României. Cu acest prilej, Antonescu și-a exprimat nemulțumirea față de tonul presei britanice și franceze în legătură cu îndepărtarea lui N. Titulescu din guvernul de la București³³.

²⁹ I. Chiper, Fl. Constantiniu, *Din nou despre cauzele înlăturării din guvern al lui N. Titulescu (29 august 1936)*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 2, 1969, p. 53.

³⁰ AMAE, fond 71/Polonia, vol. 56, f. 124-125.

³¹ *I Documenti Diplomatici Italiani*, Ottava Serie, vol. IV, p. 905.

³² *I Documenti Diplomatici Italiani*, Ottava Serie, vol. V, Istituto poligrafico e zecca dello stato, Libreria dello stato, ROMA, MCMXCIV, p. 50.

³³ Valeriu Florin Dobrinescu, *Noi documente străine privind activitatea diplomatică a lui N. Titulescu*, în *Titulescu și strategia păcii*, p. 341; vezi și Idem, *Mărturii din arhivele străine*, în *Titulescu și strategia păcii*, p. 463.

România și Polonia. Alianța revitalizată

Relațiile dintre cele două state aliante, România și Polonia, centrate pe colaborarea în fața potențialului pericol sovietic, au traversat, așa cum s-a apreciat în istoriografie, mai multe etape în anii interbelici. Dacă între anii 1922-1923 și 1928-1933 a existat o cooperare mai strânsă între cele două state, iar în perioadele 1923-1924 și 1933-1934 se poate discuta despre o stagnare în relațiile bilaterale, anii 1924-1927 pot fi caracterizați printr-o limitare a cooperării, dublată de apariția unei asimetrii (Polonia încearcă să își impună obiectivele în fața României), în vreme ce între 1934 și 1936 se constată un regres vizibil în raporturile dintre cele două state vecine și aliante³⁴. Deteriorarea relațiilor bilaterale româno-polone poate fi explicată atât prin interpretarea, la București, a unor acțiuni și decizii de politică externă ale statului polonez, cât și prin percepția autorităților de la Varșovia asupra unor decizii de politică externă asumate de liderii de la București. Spre exemplu, ministrul român de Externe, N. Titulescu, nu a agreat tendințele de consolidare a relațiilor dintre Varșovia și Budapesta, care alimentau suspiciunile liderilor români. În plus, disocierea Poloniei de tratatului minorităților, în 1934, nu a fost receptată pozitiv în România³⁵, în vreme ce atitudinea fermă a lui Titulescu în privința impunerii de sancțiuni Italiei, în urma declanșării conflictului cu Etiopia, nu a fost bine primită de către autoritățile poloneze. De asemenea, normalizarea relațiilor româno-sovietice, încurajată de Franța, precum și posibilitatea încheierii unei înțelegeri cu URSS, care ar fi permis trecerea trupelor sovietice pe teritoriul României, au generat nemulțumire în Polonia³⁶. În unele cercuri poloneze, acțiunile lui Titulescu erau percepute ca pro-sovietice, fapt ce complica ecuația de securitate gândită la Varșovia³⁷.

Pe de altă parte, în rapoartele trimise de la Varșovia de ministrul plenipotențiar român, se observa tendința de distanțare în relațiile dintre cele două state. Spre exemplu, în primăvara anului 1936, Constantin Vișoianu, ministrul plenipotențiar al României la Varșovia, susținea că autoritățile poloneze acționau, tot mai des, împotriva alianțelor regionale din care făcea parte România: Mica Înțelegere și Antanta Balcanică. „Polonia actuală încearcă să creeze ea însăși piedici materiale celor două înțelegeri și să zdruncine echilibrul stabilit”³⁸. În acest cadru, înlocuirea lui Titulescu din guvern a fost bine primită la Varșovia³⁹.

³⁴ Henryk Walczak, *The visit of the King Carol II of Romania to Poland, June 26 – July 1, 1937. Antecedents, course and results*, în „Historical Yearbook”, volume XV, 2018, p. 49.

³⁵ Vezi, spre exemplu, comentariile presei din România: Alex. Anestin, *Polonia și chestia minorităților*, în „Ordinea”, luni, 17 septembrie 1934, p. 1; *Ședința Consiliului permanent al Micii Înțelegeri*, în „Adevărul”, luni, 17 septembrie 1934, p. 5

³⁶ Daniel Hrenciuc, *Alianța militară româno-polonă în geopolitica Europei central-răsăritene (1919-1939)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018, p. 181-182.

³⁷ Ion Constantin, *Din istoria Poloniei și a relațiilor româno-polone*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2005, p. 173-175.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Dimitris Michalopoulos, “Un singur popor cu două drapele”. *The Romanian-Polish relations during the interwar period*, în „Revista Română pentru Studii Baltice și Nordice / The Romanian Journal of Baltic and Nordic Studies”, 2011, volume 3, Issue 2, 2011, p. 259.

A stfel se explică de ce, încă din primele zile ale mandatului său, noul ministru român de Externe, Victor Antonescu, a transmis dorința României (a regelui Carol al II-lea) de a strânge relațiile cu Polonia. Chiar dacă primele întâlniri ale lui Antonescu au fost cu aliații din Mica Înțelegere, iar primele vizite în străinătate au fost în Cehoslovacia și la Geneva, la lucrările Adunării Generale a Ligii Națiunilor, ministerele de Externe de la București și Varșovia au pus la punct detaliile vizitei ministrului român de Externe în Polonia.

Un semnal în redimensionarea relațiilor cu Polonia a fost și numirea unui nou ministru plenipotențiar, Alexandru Duiliu Zamfirescu, în locul lui Constantin Vișoianu (1935-1936), care fusese tratat cu răceală la Varșovia⁴⁰. Zamfirescu era un apropiat al cercurilor din jurul regelui și al Elenei Lupescu, iar această numire demonstrează interesul monarhului în consolidarea relației cu Polonia. Mai mult decât atât, numirea lui Zamfirescu s-a făcut într-un ritm accelerat. La 12 noiembrie 1936, Zamfirescu a fost anunțat că este „luat în vedere pentru a fi numit ca ministru la Varșovia”, iar oficializarea numirii s-a făcut la 15 noiembrie 1936. În acest cadru, Victor Antonescu îi cerea lui Zamfirescu să se pregătească pentru preluarea, într-un timp scurt, a conducerii legației din Polonia⁴¹. Conform programului stabilit de ministerul român al Afacerilor Străine cu autoritățile poloneze, noul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar urma să ajungă la Varșovia la 22 noiembrie, astfel încât, două zile mai târziu, să remită scrisorile de acreditare președintelui Republicii polone⁴². Instalarea lui Zamfirescu la conducerea legației de la Varșovia era strâns legată de vizita pe care ministrul român de Externe urma să o efectueze în Polonia. Victor Antonescu dorea ca România să aibă, în momentul vizitei sale, un nou titular al legației de la Varșovia, transmițând, și pe această cale, faptul că România dorea o îmbunătățire a relațiilor bilaterale.

În acest cadru, în perioada 26-28 noiembrie 1936, V. Antonescu, însoțit de Al. Cretzianu, directorul direcției politice a Ministerului Afacerilor Străine, au efectuat o vizită în Polonia. Chiar dacă vizita era menită să „dezghețe” relațiile dintre cele două țări, iar comentariile presei poloneze față de V. Antonescu au fost favorabile, rezultatele politice nu au fost spectaculoase⁴³. Și totuși, reprezentanții celor două state au semnat, la 27 noiembrie, „Convenția privitoare la colaborarea intelectuală dintre România și Polonia”, document ce a intrat în vigoare la 14 mai 1937⁴⁴. Convenția de colaborare intelectuală a fost unul dintre puținele documente de acest tip semnate de reprezentanții statului român în perioada interbelică. Un

⁴⁰ Și autoritățile poloneze au solicitat revocarea lui Vișoianu, care era acuzat că distorsionase, în relatările sale, adevăratele acțiuni de politică externă ale liderilor de la Varșovia (vezi, pe larg, Henryk Walczak, *Constantin Vișoianu jako poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny Królestwa Rumunii w Polsce (1 października 1935 – 5 listopada 1936). Studium z dziejów relacji dyplomatycznych Warszawa–Bukareszt*, Wrocław, Chronicon, 2025, *passim*).

⁴¹ AMAE, fond Problema 77/Dosare personale, Z – 16, Alexandru Duiliu Zamfirescu, vol. 2, f. 173.

⁴² *Ibidem*, f. 175.

⁴³ Daniel Hrenciuc, *Cu ochii la răsărit: relațiile româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, Iași, Editura TipoMoldova, 2012, p. 340-345.

⁴⁴ Gheorghe Gheorghe, *Tratatetele internaționale ale României 1921-1939*, II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 486-487.

rezultat concret al convenției a fost crearea, la București, în noiembrie 1937, a Institutului polon de cultură⁴⁵.

Vizita ministrului român de Externe a prefațat conferința reprezentanților statelor majore ale armatelor română și polonă, ce a avut loc, tot la Varșovia, între 9 și 16 decembrie 1936. A fost o primă întâlnire după câțiva ani în care convorbirile militare au fost sistate. Agenda reuniunii a cuprins elemente importante, ce vizau unificarea armamentelor, dezvoltarea industriilor de război și organizarea sistemului de comunicații dintre cele două state⁴⁶.

Peste câteva luni a avut loc vizita la București a omologul de la Varșovia. În perioada 22-25 aprilie 1937, J. Beck, ministrul Afacerilor Străine al Poloniei, a vizitat România. Cu acest prilej au fost abordate diferite teme politice. Însă rezultatul vizibil al acestor contacte bilaterale, la nivel înalt, l-a reprezentat semnarea, la 24 aprilie, a „Convenției relativă la facilitățile de plată în deplasarea turiștilor și călătorilor”⁴⁷.

Un obiectiv major în relația bilaterală româno-polonă a fost pregătirea unei întâlniri dintre cei doi șefi de stat. Acest eveniment era blocat de un obstacol protocolar, cu semnificații politice. Se punea întrebarea ce lider să viziteze primul cealaltă țară vecină și aliată. Pentru a ieși din acest blocaj s-a decis ca moștenitorul tronului, principele Mihai, Mare Voievod de Alba Iulia, să viziteze Polonia în zilele de 24-25 mai 1937, în drumul său de întoarcere de la încoronarea regelui George al VI-lea al Marii Britanii⁴⁸. În cadrul vizitei, Mare Voievod de Alba Iulia i-a adresat președintelui Poloniei invitația de a vizita România. De fapt, acesta a fost și principalul obiectiv al vizitei moștenitorului tronului României în Polonia⁴⁹. Drept urmare, în perioada 7-9 iunie 1937, președintele statului polonez, Ignacy Moscicki, alături de ministrul de Externe, J. Beck, au vizitat România. Oaspeții polonezi s-au întâlnit cu regele, prim-ministrul și ministrul de Externe al României, purtând discuții generale privind legăturile bilaterale și temele politice care dominau agenda internațională. În însemnările sale zilnice, regele Carol al II-lea nota: „Impresia mea este că această vizită a fost reușită; singurii cari pot fi întrucâtva nemulțumiți sunt rușii, dar dacă restul lumii găsește că e bine mi-e egal. Atât Tătărașcu, cât și [Victor] Antonescu găsesc că a fost bine”⁵⁰.

Însă, în cadrul acestor întâlniri, la cel mai înalt nivel, s-au discutat și detalii despre vizita suveranului român în Polonia. Acest moment urma să reprezinte un semnal ferm al „prieteniei dintre România și Polonia”, iar locul ales drept crepuscul

⁴⁵ Ion Constantin, *op. cit.*, p. 185.

⁴⁶ Nicolae Dascălu, *Relații româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, București, Editura Academiei Române, 1991, p. 83; Daniel Hrenciuc, *Alianța militară româno-polonă...*, p. 183-189.

⁴⁷ Gheorghe Gheorghe, *op. cit.*, p. 494-495.

⁴⁸ Daniel Citirigă, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud-Est în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015, p. 97-102.

⁴⁹ Henryk Walczak, *The visit of King Carol II...*, p. 50.

⁵⁰ Regele Carol al II-lea al României, *Însemnări zilnice, vol. 1, 11 martie 1937 – 4 septembrie 1938*, Ediție îngrijită, note, glosar și indice de Viorica Moisuc, București, Editura Scripta, 2001, p. 72.

al vizitei regale române era Castelul Wawel din Cracovia. Între 26 iunie și 1 iulie 1937, regele Carol al II-lea, însoțit de Marele Voievod de Alba Iulia și de ministrul de Externe, Victor Antonescu, au efectuat o vizită în Polonia. Era prima vizită a suveranului român în Republica polonă, fiind un moment cu semnificații profunde pentru recalibrarea relațiilor dintre cele două state⁵¹. Cu prilejul acestei vizite a fost anunțată decizia ca reprezentanțele diplomatice ale celor două țări să fie ridicate la nivel de ambasadă. Această măsură, mai mult cu efecte simbolice, a fost pusă în aplicare în mai 1938, misiunea diplomatică de la Varșovia devenind astfel prima ambasadă a statului român, iar reprezentanța diplomatică a Poloniei prima ambasadă la București⁵².

În mod evident, această succesiune de vizite la nivel înalt, urmate și de altele⁵³, ce explorau dimensiunile economică, religioasă și, mai ales, militară (întâlniri ale șefilor de stat Major), au condus la consolidarea relațiilor dintre București și Varșovia.

Concluzii

Chiar dacă nu a călătorit în străinătate la fel de mult ca predecesorul său, Victor Antonescu a avut un rol activ în reprezentarea externă a României. Cu toate acestea, este dificil de surprins rolul său în procesul decizional al politicii externe a României. Dacă, în perioada lui Titulescu, rolul Palatului Sturdza era unul central, de unde plecau principalele inițiative de politică externă, după 29 august 1936, Palatul Regal capătă o inițiativă mai mare în conducerea și reprezentarea externă a României. Acest fapt este vizibil și în ceea ce privește revitalizarea relațiilor cu Polonia. Regele Carol al II-lea considera că Titulescu împinsese prea mult România spre o colaborare cu Uniunea Sovietică, alături de Franța și Cehoslovacia, de aceea a imprimat noului curs al politicii externe a statului o temperare a apropierei de Soviete și o recalibrare a raporturilor cu aliatul polonez. Cu alte cuvinte, România își propunea să întărească „flancul estic” nu printr-o apropiere față de URSS, așa cum concepușe Titulescu, ci printr-o redimensionare a relațiilor cu Polonia, care putea aduce beneficii și în raporturile România cu Ungaria. În acest cadru trasat de rege, rolul ministrului de Externe Victor Antonescu a fost acela de a găsi căile diplomatice pentru recalibrarea relațiilor bilaterale. Așa putem explica strategia de apropiere graduală adoptată la București, ce viza refacerea dialogului politic și restabilirea unui climat de cooperare. În acest sens, el a susținut realizarea unor vizite la nivel înalt, semnarea unor acorduri bilaterale, precum și numirea unui nou ministru plenipotențiar în capitala Poloniei. În ansamblu, Victor Antonescu a contribuit la consolidarea relațiilor româno-polone și la obținerea unor succese simbolice, precum a fost ridicarea legațiilor de la Varșovia și București la rang de ambasadă.

⁵¹ Ion Constantin, *op. cit.*, p. 177.

⁵² Henryk Walczak, *The visit of King Carol II...*, p. 54-55.

⁵³ Spre exemplu, în octombrie 1937, mareșalul Edward Rydz Śmigły a vizitat România (Daniel Hrenciu, *Cu ochii la răsărit...*, p. 364-365).

Bibliografie

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond Problema 77/Dosare personale, A – 36, Victor Antonescu, vol. 1 – 2; Z – 16, Alexandru Duiliu Zamfirescu, vol. 2; fond 71/Polonia, vol. 56

„Adevărul”, București, 1897, 1934.

„Dimineața”, București, 1936.

„Ordinea”, București, 1934.

I Documenti Diplomatici Italiani, Ottava Serie, vol. IV, Istituto poligrafico e zecca dello stato, Libreria dello stato, ROMA, MCMXCIII.

I Documenti Diplomatici Italiani, Ottava Serie, vol. V, Istituto poligrafico e zecca dello stato, Libreria dello stato, ROMA, MCMXCIV

Anuarul Universității din București. Anul școlar 1896-1897, București, Stabilimentul Grafic I.V. Socecu, 1897.

Antonescu, Victor, *Banque de l'Empire d'Allemagne. Organisation et fonctionnement, comparaison avec la Banque de France*, thèse de doctorat, Paris, Imprimerie de la Faculté de Médecine, 1895.

Buruiană, Ovidiu, *Liberalii. Structuri și sociabilități politice în România interbelică*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2013.

Călinescu, Armand, *Însemnări politice, 1916-1939*, București, Humanitas, 1990.

Chiper, I.; Fl. Constantiniu, *Din nou despre cauzele înlăturării din guvern al lui N. Titulescu (29 august 1936)*, în „Revista română de studii internaționale”, nr. 2, 1969.

Citirigă, Daniel, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud-Est în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015.

Constantin, Ion, *Din istoria Poloniei și a relațiilor româno-polone*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2005.

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a, București, Univers Enciclopedic Gold, 2011.

Dascălu, N., *Demiterea lui N. Titulescu și presa internațională*, în *Titulescu și strategia păcii*, coordonator Gh. Buzatu, Iași, Editura Junimea, 1982.

Idem, *Relații româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, București, Editura Academiei Române, 1991.

Dobrinescu, Valeriu Florin, *Noi documente străine privind activitatea diplomatică a lui N. Titulescu*, în *Titulescu și strategia păcii*, coordonator Gh. Buzatu, Iași, Editura Junimea, 1982.

Idem, *Mărturii din arhivele străine*, în *Titulescu și strategia păcii*, coordonator Gh. Buzatu, Iași, Editura Junimea, 1982.

Doroștei (Pușcașu), Flori-Lăcrămioara, *Victor Antonescu în viața politică și economică a României*, teza de doctorat, Târgoviște, 2013.

Eadem, *Victor Antonescu – ministru de Finanțe (1916-1917, 1935-1936)*, în *Români în istoria Europei*, vol. 1, coordonatori Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.

Gheorghe, Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României 1921-1939*, II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Haynes, Rebecca, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, Polirom, 2003.

Hrenciuc, Daniel, *Cu ochii la răsărit: relațiile româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, Iași, Editura TipoMoldova, 2012

Idem, *Alianța militară româno-polonă în geopolitica Europei central-răsăritene (1919-1939)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.

Mamina, Ion; Ion Scurtu, *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, București, Editura Silex, 1996.

Michalopoulos, Dimitris, “Un singur popor cu două drapele”. *The Romanian-Polish relations during the interwar period*, în „Revista Română pentru Studii Baltice și Nordice / The Romanian Journal of Baltic and Nordic Studies”, 2011, volume 3, Issue 2, 2011.

Neagoe, Stelian, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007.

Popescu, Elinor Danusia, *Consulii României în careul marilor puteri vest-europene (1919-1939)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2025.

Regele Carol al II-lea al României, *Însemnări zilnice, vol. 1, 11 martie 1937 – 4 septembrie 1938*, Ediție îngrijită, note, glosar și indice de Viorica Moisuc, București, Editura Scripta, 2001.

Vițalaru, Adrian, *Nicolae Petrescu-Comnen – diplomat*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.

Walczak, Henryk, *The visit of the King Carol II of Romania to Poland, June 26 – July 1, 1937. Antecedents, course and results*, în „Historical Yearbook”, volume XV, 2018.

Idem, *Constantin Vișoianu jako poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny Królestwa Rumunii w Polsce (1 październik 1935 – 5 listopad 1936). Studium z dziejów relacji dyplomatycznych Warszawa–Bukareszt*, Wrocław, Chronicon, 2025.

Weinberg, Gerhard L., *The Foreign Policy of Hitler's Germany: Diplomatic Revolution in Europe, 1933-1936*, Chicago, University of Chicago Press, 1970.